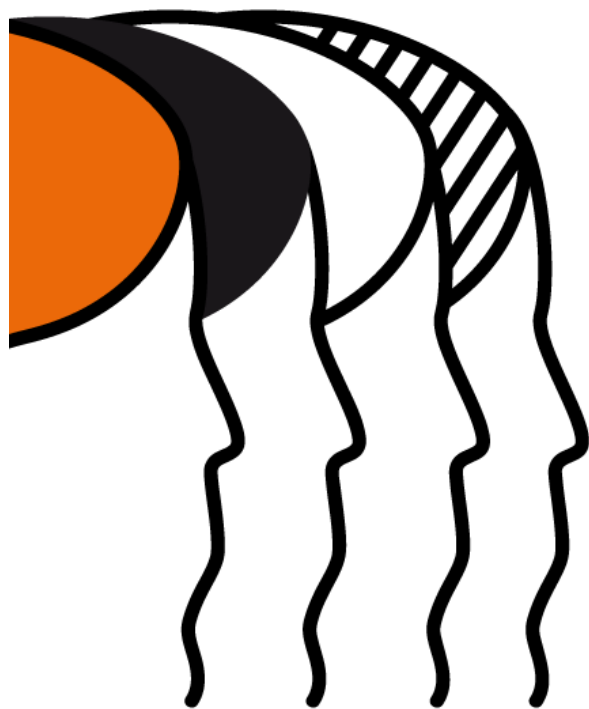




Stavovi građana Srbije o učešću u demokratskim procesima 2023



Izrada ove publikacije omogućena je u okviru projekta „Snaga aktivizma” koji podržava Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID), a sprovode Trag fondacija i partnerske organizacije CRTA, Krovna organizacija mladih Srbije, BeFem, Slavko Ćuruvija fondacija i Srpski filantropski forum. Sadržaj publikacije je isključivo odgovornost Crte i ne predstavlja nužno stavove USAID-a ili Vlade SAD.

Stavovi građana Srbije prema učešću u demokratskim procesima 2023

Cilj istraživanja bio je utvrđivanje stavova građana i građanki Srbije u vezi sa političkim pitanjima, kao i stepena njihove spremnosti da učestvuju u demokratskim procesima koji podrazumevaju niz različitih oblika građanske participacije - od glasanja na izborima do pokretanja i učešća u akcijama. Istraživanje predstavlja svojevrsni prikaz demokratskog stanja društva. Mera u kojoj su građani i građanke spremni da se uključe u društvene procese, da iskoriste svoja građanska prava i utiču na donosioce odluka su važni pokazatelji „zdravlja“ jedne demokratije.

U ovom izveštaju biće poređeni rezultati aktuelnog istraživanja sa rezultatima prethodnih istraživanja Crte:

- [Stavovi građana Srbije o učešću u demokratskim procesima 2022](#)

Zahvaljujemo se svim učesnicima ovog istraživanja, posebno anketarima na požrtvovanosti i profesionalnosti, kao i svima koji su savetima i predlozima pomagali timu Crte u koncipiranju i izvođenju ovog istraživanja. Istraživački tim: Vojislav Mihailović i Gordana Pavićević

SADRŽAJ

| | |
|--|----|
| Metodologija | 4 |
| Sažetak glavnih nalaza | 5 |
| Rešavanje lokalnih problema građana | 5 |
| Učešće u lokalnim akcijama | 5 |
| Građanska participacija | 5 |
| Mogućnost uticanja na promene | 5 |
| Stavovi prema nevladnim organizacijama | 6 |
| Rezultati istraživanja | 7 |
| Rešavanje lokalnih problema građana | 7 |
| Učešće u lokalnim akcijama | 8 |
| Građanska participacija | 11 |
| Mogućnost uticaja na promene u zemlji | 13 |
| Stav prema nevladinim organizacijama | 15 |

Metodologija

Istraživanje „Učešće građana u demokratskim procesima u Srbiji“ Crta sprovodi svake godine počev od 2013, pa ovo predstavlja jedanaesti talas istraživanja. Tokom sedam godina, istraživanja su sprovedena u saradnji sa agencijom Ipsos Strategic Marketing anketiranjem građana licem u lice, što je omogućilo praćenje javnog mnjenja iz godine u godinu i upoređivanje rezultata. U 2020. godini, pandemija koronavirusa onemogućila je sprovedenje istraživanja anketiranjem građana licem u lice. Crta je stoga prvi put samostalno sprovedela istraživanje koristeći sistem za kompjuterski podržano telefonsko ispitivanje (Computer-assisted telephone interviewing – CATI). Za potrebe istraživanja korišćena je mobilna telefonija, zbog veće pokrivenosti stanovništva u odnosu na fiksnu telefoniju, uz nasumičan odabir brojeva telefona (Random digit dialing - RDD). Svi naredni talasi istraživanja su, takođe, sprovedeni koristeći CATI metodologiju. Iako promena načina prikupljanja podataka nije značajno izmenila sama pitanja (određen broj pitanja je korigovan tako da više odgovara konverzaciji putem telefona), dužina upitnika je prepolovljena u odnosu na istraživanja koja su sprovedena licem u lice. U ovom izveštaju pored se rezultati istraživanja sprovedenih u periodu 2022-2024. godine.

- Ciljna populacija: punoletni građani Republike Srbije (bez KiM)
- Uzorak: 1251 ispitanik
- Metod prikupljanja podataka: kompjuterski podržano telefonsko anketiranje (CATI)
- Tip uzorka: slučajan uzorak, reprezentativan za Republiku Srbiju (bez KiM); 75% mobilni telefoni (slučajno biranje brojeva telefona - Random digit dialing), 25% fiksni telefoni (slučajan uzorak telefona)
- Poststratifikacija: po regionu, tipu naselja, polu, uzrastu i obrazovanju
- Margina greške: $\pm 2,8\%$
- Stopa odgovaranja: 18%
- Prosečno trajanje upitnika: 16 minuta
- Period istraživanja: 3. - 11. februara 2024.

Sažetak glavnih nalaza

Rešavanje lokalnih problema građana

- **Percepcija napora za rešavanje problema:** Samo četvrtina građana veruje da se ulažu naponi za rešavanje lokalnih problema, dok je prethodne godine preko trećine delilo ovakvo mišljenje, što ukazuje na rast razočaranja.
- **Uticao životnog standarda i političkih preferencija:** Osobe sa nižim životnim standardom i oni koji bliži opozicionim strankama češće nisu zadovoljni naporima za rešavanje lokalnih problema.
- **Uloga lokalne samouprave:** Uprkos percepciji opadanja opšteg interesa za lokalne probleme, lokalne samouprave i dalje se vide kao glavni akteri u rešavanju ovih pitanja, iako postoji kritika njihovog odabira problema, što sugerise raskorak sa potrebama manje imućnih građana.

Učešće u lokalnim akcijama

- **Nivo angažovanosti:** petina građana je učestvovala u lokalnim akcijama za rešavanje problema. Lokalne akcije je pokretalo oko 5% građana, dok su ostali naveli da su se priključivali već pokrenutim akcijama, što ukazuje na umeren nivo građanskog aktivizma.
- **Uticao demokratskih faktora:** Mlađi, obrazovaniji i stanovnici urbanih područja pokazali su veću stopu učešća, što sugerise da angažman znatno varira s obzirom na demografske karakteristike.
- **Političke preferencije:** Preferencije građana utiču na nivo aktivnosti. Oni bliži vladajućim strankama su manje uključeni u građanske akcije.

Građanska participacija

- **Načini učešća:** Online aktivnosti bile su najčešći oblik učešća (29%), praćene potpisivanjem uličnih peticija (21%) i učešćem na protestima (20%), što ukazuje na digitalnu arenu kao ključnu platformu za građanski angažman.
- **Političke preferencije:** Političke preferencije građana imaju uticaja na nivo participacije. Građani bliži opozicionim strankama su bili aktivnije uključeni u demokratske procese, moguće vođeni nezadovoljstvom trenutnim stanjem i željom za promenom.

Mogućnost uticanja na promene

- **Rast pesimizma:** Građani su sve pesimističniji u pogledu svoje sposobnosti da utiču na promene tradicionalnim metodama poput glasanja na izborima i angažovanja medija, što se može smatrati odrazom razočaranja u odziv političkih institucija i medija na javnu zabrinutost u raznim sferama.

- **Uticaj nedavnih događaja:** Percepirana efikasnost protesta, glasanja i izveštavanja medija opala je, verovatno i pod uticajem nedavnih događaja poput letnjih protesta protiv nasilja i spornih izbora, ističući krizu poverenja u tradicionalne mehanizme uticaja.

Stavovi prema nevladnim organizacijama

- **Podeljeno javno mnjenje:** Dok značajan deo populacije sumnjičavo gleda na NVO kao na strane agente (26%), veći procenat (37%) veruje da one služe javnom interesu, ukazujući na podeljenu percepciju uloga i motiva NVO.
- **Demografske varijacije:** Mišljenja o NVO variraju u zavisnosti od godina, obrazovanja i politički preferencija. Pozitivniji stavovi prevladavaju među mlađim, obrazovanijim građanima i građanima bližim opoziciji, što sugeriše da na percepcije rada NVO utiču šire političke i društvene orijentacije.

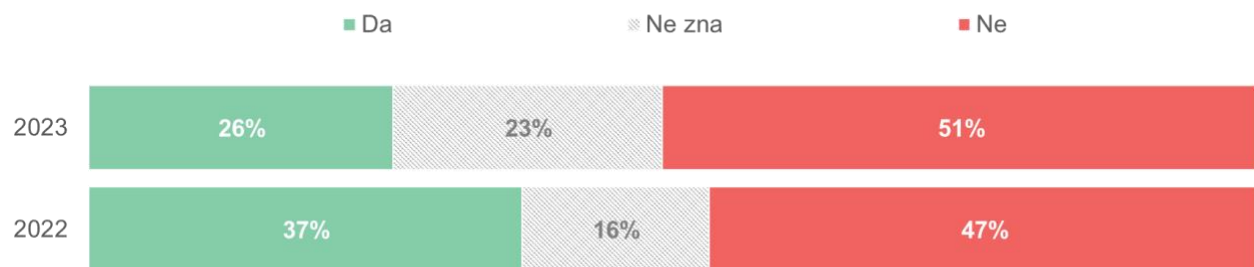
Rezultati istraživanja

Rešavanje lokalnih problema građana

Četvrtina građana (26%) veruje da neko radi na rešavanju lokalnih problema u njihovoj zajednici. Nasuprot tome, polovina populacije (51%) čvrsto smatra da se niko ne bavi lokalnim problemima.

Grafikon br.1: Da li u Vašem mestu postoji neko ko radi na rešavanju problema građana?

Baza: Ukupna ciljna populacija



Građani sa nižim životnim standardom (59%) češće navode da se niko ne bavi lokalnim problemima u poređenju sa njihovim susedima sa višim standardom (46%). Političke preferencije takođe igraju ulogu u takvoj proceni, jer oni bliži strankama na vlasti češće veruju da se neko bavi lokalnim problemima (33%) u poređenju sa onima bližim strankama opozicije (20%).

Udeo građana koji navode da se neko bavi lokalnim problemima dramatično je pao u protekloj godini. Sa više od trećine (37%) u 2022. na četvrtinu građana (26%) u 2023. godini.

Posmatrajući percepciju o tome ko se bavio rešavanjem lokalnih problema građana u poslednje dve godine, čini se da građani veruju da postoji opšti pad interesa za lokalne probleme, izuzev u slučaju NVO. Međutim, građani i dalje vide lokalnu samoupravu kao glavnog aktera kada je reč o rešavanju lokalnih problema.

Grafikon br.2: Ko u Vašem mestu radi na rešavanju problema građana?

Baza: Ukupna ciljna populacija



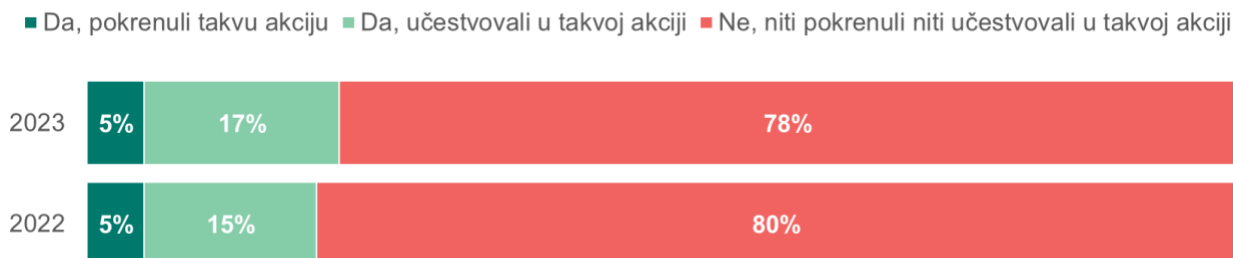
Takvi nalazi vode potencijalnom zaključku da ne samo da postoji sve veći nedostatak interesa za lokalne probleme, već ukazuju i na problematičan način odabira problema koji će opštima pokušati da reši, pošto se čini da su fokusirani na pitanja koja su relevantnija za bolje stojeće.

Učešće u lokalnim akcijama

Četvrtina građana (22%) kaže da su se angažovali u nekoj akciji za rešavanje lokalnog problema u protekloj godini. Manji deo građana pokrenuo je takve akcije samostalno (5%), dok su se ostali pridružili akcijama (17%) koje su pokrenuli drugi.

Grafikon br.3: Da li ste u poslednjih godinu dana sami preduzeli ili aktivno učestvovali u bilo kakvoj akciji ili inicijativi kako biste rešili neki problem u Vašoj lokalnoj zajednici?

Baza: Ukupna ciljna populacija



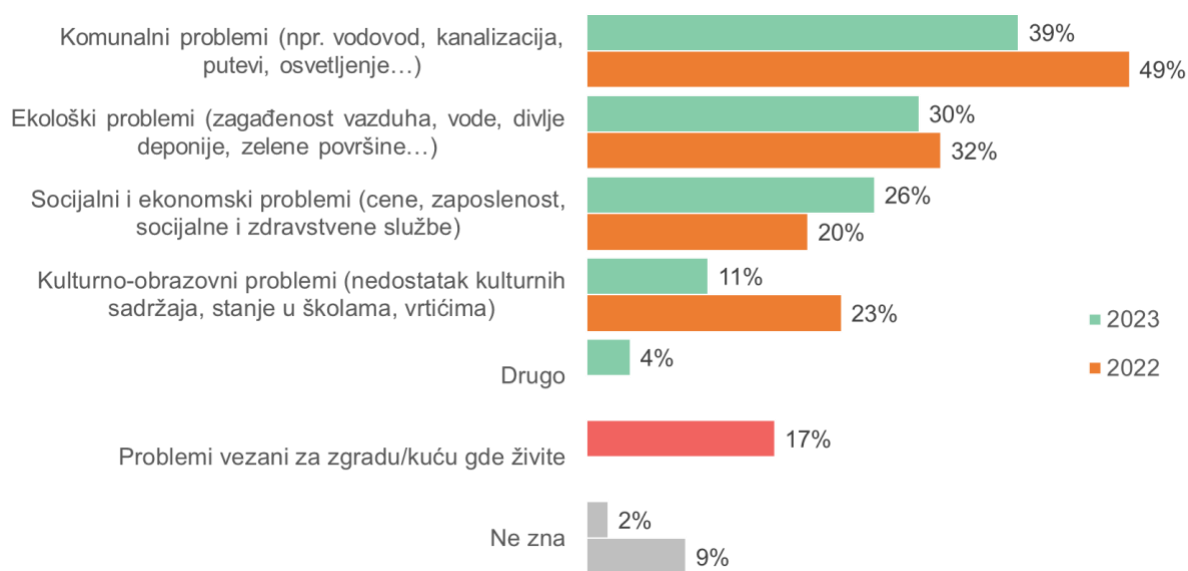
Godine, obrazovanje i mesto stanovanja utiču na nivo učešća. Građani mlađi od 65 godina, oni sa višim obrazovanjem, oni sa višim standardom, kao i oni koji žive u urbanijim područjima češće su učestvovali u akcijama za rešavanje lokalnih problema. Građani iz Beograda i Vojvodine bili su aktivniji od onih iz drugih delova zemlje.

Političke preferencije ponovo imaju jak uticaj. Građani bliži strankama na vlasti su daleko manje aktivni (85%) u poređenju sa onima bližim strankama opozicije (64%).

Lokalne akcije najčešće su bile povezane sa komunalnim problemima. S druge strane, kulturne i obrazovne akcije doživele su značajan pad u poređenju sa 2022. godinom.

Grafikon br.4: Koji tip problema ste rešavali tim akcijama ili inicijativama?

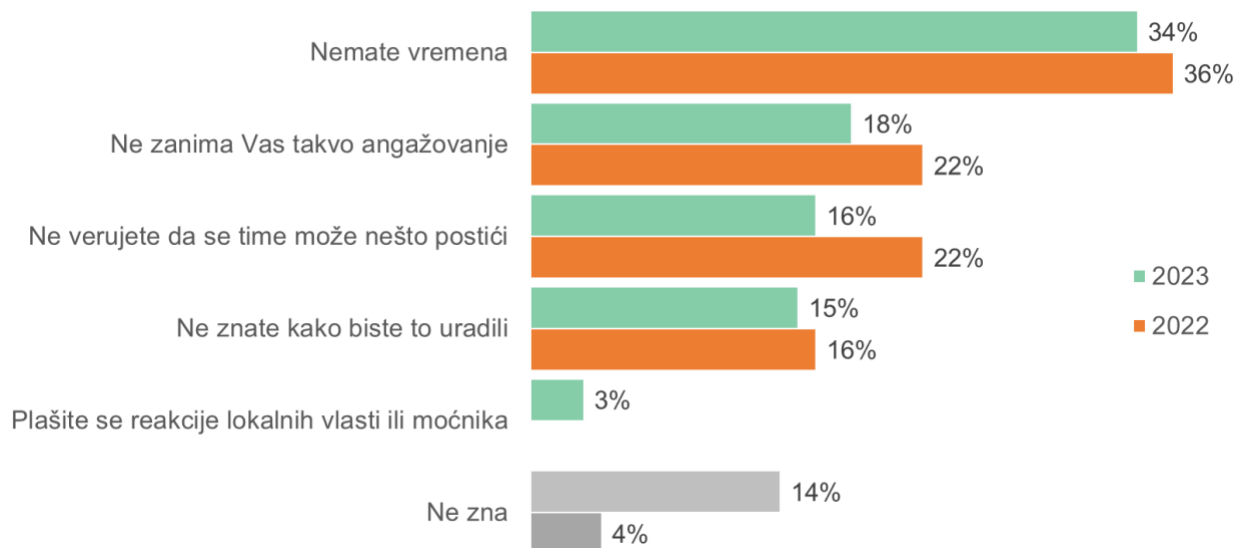
Baza: Građani koji su učestvovali u lokalnim akcijama ili inicijativama



Slično nalazima iz 2022. godine, nedostatak vremena (34%) je i dalje najčešće pominjani razlog među onima koji nisu učestvovali u bilo kakvim akcijama u protekloj godini. Iako nivoi građanskog učešća nisu porasli u poređenju sa 2022. godinom, ima prostora za oprezni optimizam imajući u vidu da manji udeo građana otvoreno ističe manjak interesovanja (18% u 2023. u poređenju sa 22% u 2022.) i nedostatak vere u uspeh takvih akcija (16% u 2023. u poređenju sa 22% u 2022.) kao razlog za neučestvovanje.

Grafikon br.5: Šta je glavni razlog što niste bili učesnik ili pokretač neke akcije?

Baza: Građani koji nisu učestvovali u lokalnim akcijama ili inicijativama



Nedostatak vremena se češće navodi kao razlog za neučestvovanje u lokalnim akcijama od strane muškaraca u poređenju sa ženama, od strane građana do 44 godine starosti u poređenju sa starijom populacijom, kao i među onima sa višim obrazovanjem i onima koji žive u urbanijim sredinama.

Građani iz ruralnih područja, ali i oni bliži strankama na vlasti češće ističu da nisu zainteresovani za ovakvu vrstu akcije.

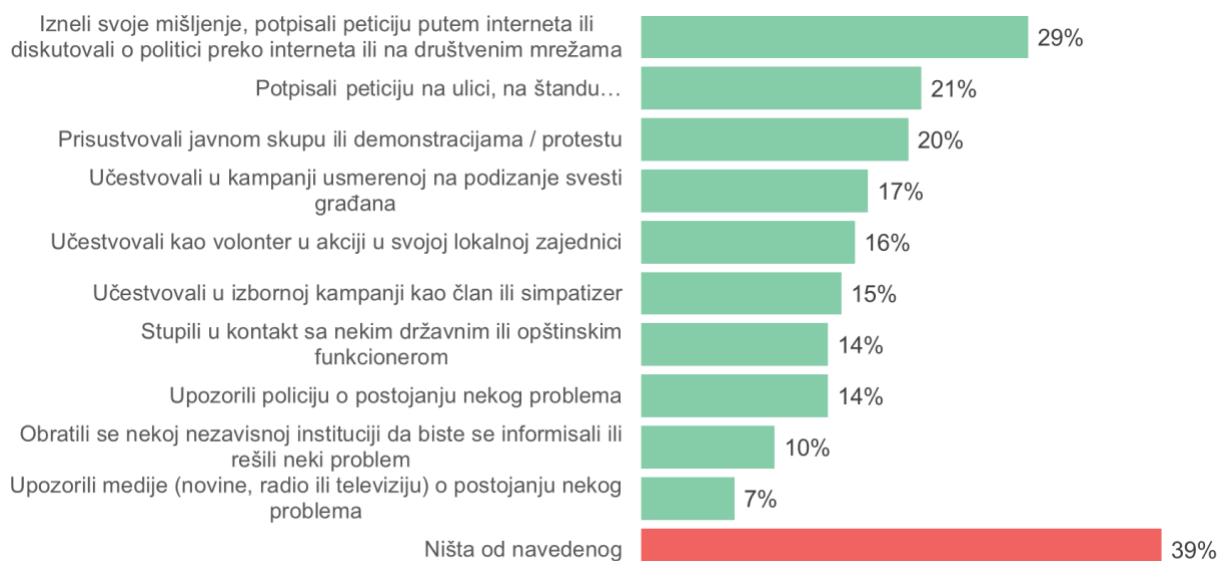
Veoma problematično pitanje nedostatka poverenja u uspeh takvih akcija prisutnije je među onima sa višim obrazovanjem, ali i građanima bližim strankama na vlasti.

Građanska participacija

Građanska participacija je u protekloj godini najčešće bila povezano sa online aktivnostima (29%), izražavanjem mišljenja, potpisivanjem online peticija ili diskutovanjem o politici na internetu. Osim toga, četvrtina građana je navela da su potpisivali peticije na ulici (21%) ili učestvovali u javnim protestima (20%). Kontaktiranje medija radi prijavljivanja problema bila je najmanje pominjana aktivnost u protekloj godini. Sve u svemu, šest od deset ljudi (61%) bilo je na neki način aktivno tokom prošle godine.

Grafikon br.6: Da li ste u poslednjih godinu dana preduzeli neku od sledećih aktivnosti?

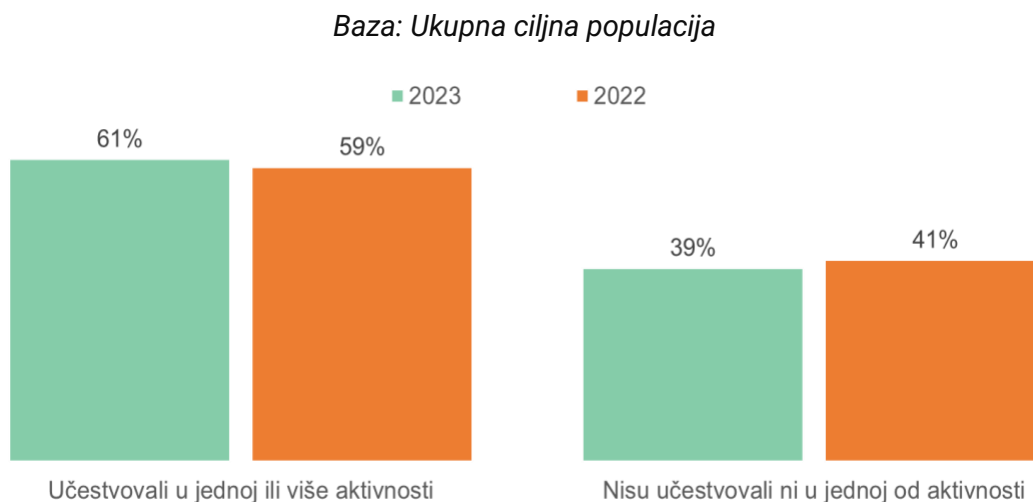
Baza: Ukupna ciljna populacija



Učešće u aktivnostima ređe je prijavljivano od strane građana sa nižim obrazovanjem, građana starijih od 65 godina, onih koji žive u ruralnijim područjima, kao i onih koji žive u centralnoj Srbiji. Političke preferencije, kao i kod lokalnih akcija, igraju ulogu u aktivističkim preferencijama građana. Oni bliži strankama na vlasti su daleko ređe učestvovali u demokratskim procesima u poređenju sa onima bližim strankama opozicije.

Kada se poredе aktivnosti tokom protekle godine i 2022, ne može se registrovati razlika u nivou građanskog aktivizma. Dok je 61% populacije istaklo da je bilo aktivno u 2023, isto je navelo 59% građana u 2022.

Grafikon br.6: Da li ste u poslednjih godinu dana preduzeli neku od sledećih aktivnosti? - poređenje 2022. - 2023.



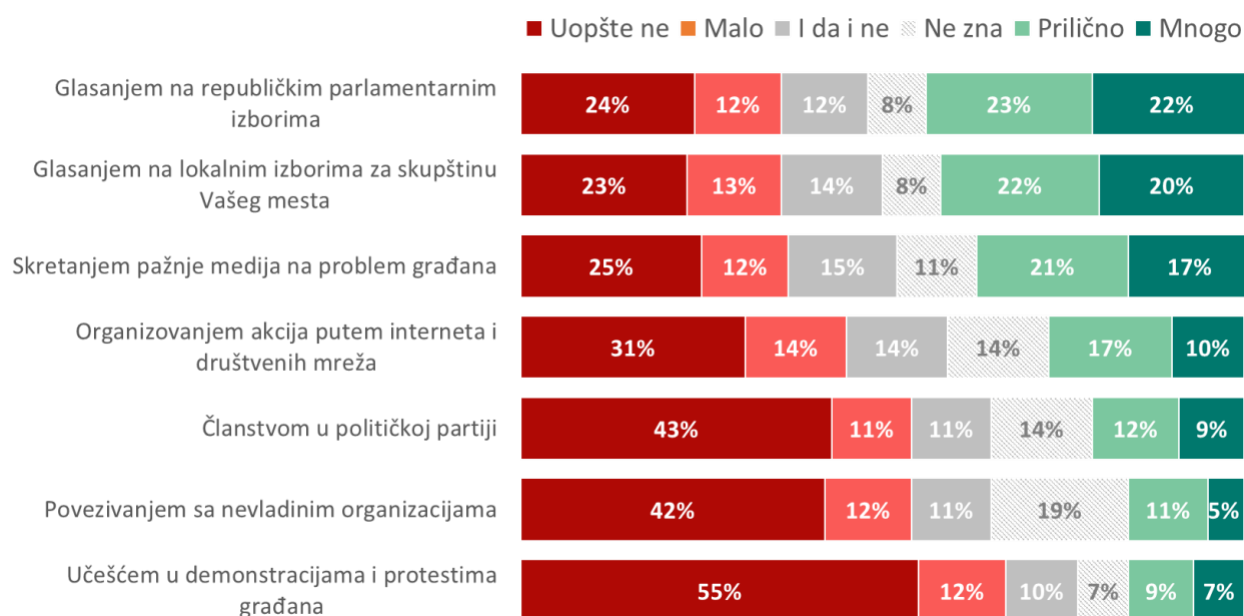
Mogućnost uticaja na promene u zemlji

Iako nisu registrovane velike promene u redosledu mehanizama koje građani vide kao više ili manje verovatne za uticaj na promene u zemlji, prisutniji je pesimističniji ton jer ljudi jasno vide manje šanse za pokretanje promene u zemlji.

Ljudi i dalje vide glasanje na parlamentarnim i lokalnim izborima i skretanje pažnje medija na probleme kao najizvesnije puteve za uticaj na promenu, dok članstvo u strankama, rad sa NVO i učešće u protestima predstavljaju najmanje popularne opcije.

Grafikon br.7: Šta mislite, koliko možete da utičete na promenu stvari u našoj državi sledećim aktivnostima...

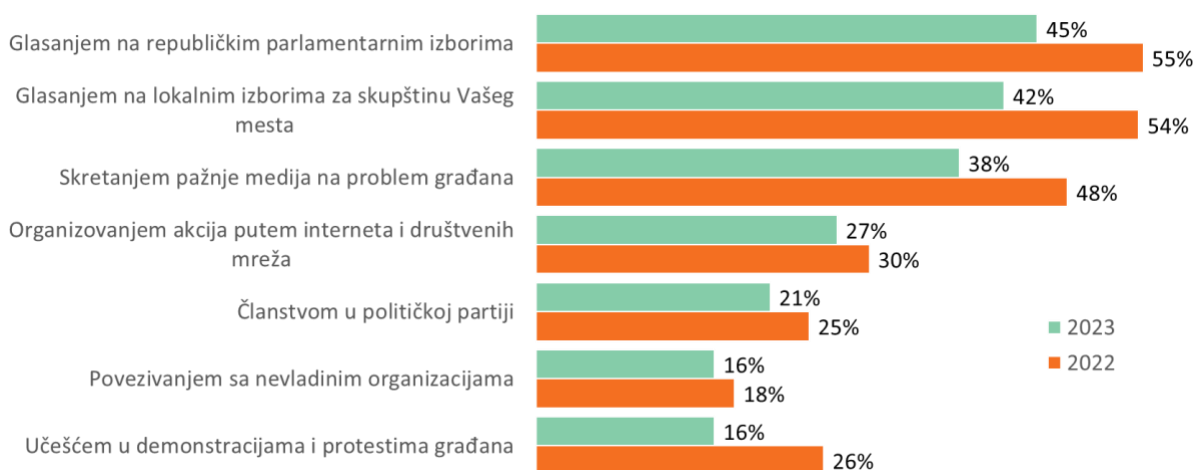
Baza: Ukupna ciljna populacija



Iako se glasanje i prijavljivanje problema medijima i dalje vide kao najizvesnije opcije, one su doživele najveći pad u poređenju sa 2022. godinom. Slično tome, učešće u protestima se sada vidi daleko manje povoljno nego pre godinu dana.

Grafikon br.8: Šta mislite, koliko možete da utičete na promenu stvari u našoj državi sledećim aktivnostima... - poređenje 2022. - 2023.

Baza: Ukupna ciljna populacija



Činjenica da se glasanje, mediji i protesti percipiraju kao manje uspešni kada je reč o uticaju na promenu u zemlji, predstavlja dobar podsetnik na događaje tokom 2023. Protesti protiv nasilja tokom leta, pro-vladini mediji označeni kao jedan od glavnih kanala za kulturu nasilja koja je dovela do nesrećnih događaja u maju te godine, i konačno, sporni izbori u decembru 2023.

Stav prema nevladinim organizacijama

Dok četvrtina populacije (26%) tvrdi da su NVO finansirane iz inostranstva i da predstavljaju interese stranih zemalja, više od trećine građana (37%) veruje da NVO štite javni interes i bore se za promene u društvu.

Grafikon br.8: Koji od sledećih opisa nevladinih organizacija je najbliži Vašem shvatanju?

Baza: Ukupna ciljna populacija



Muškarci imaju nešto negativnije mišljenje o NVO u poređenju sa ženama. Negativniji stav u odnosu na druge imaju i stariji od 65 godina, oni sa nižim obrazovanjem i oni koji žive u ruralnijim područjima. Građani bliži strankama opozicije imaju pozitivnije mišljenje u poređenju sa onima koji su bliži strankama na vlasti.